

А. А. Загородня,
І. А. Середіна

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ІДЕЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ ФЕНОМЕНОЛОГІВ

Анотація. У статті проаналізовано процес становлення та реалізації соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р. Розкрито сутнісні характеристики поняття «педагогічна антропологія». Виокремлено мету, окреслено завдання освіти і виховання в площині педагогічної антропології, які полягають у: встановленні обумовлених взаємозв'язків між різноманітними аспектами людинознавства, визначенні умов соціалізації людини та сутнісних характеристик взаємодії в контексті «людина — людина» в межах різних соціальних та вікових груп, розкритті закономірностей, шляхів, форм та методів організації гуманістично-орієнтованого освітнього процесу, розкритті сутності людини як суб'єкта й об'єкта виховання. Розкрито сутність антропологічного підходу, який дає змогу проаналізувати еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, біологічному контексті. Окреслено сутнісні характеристики концептуальних положень соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р., як от: синтетична, природничо-наукова, соціологічна, досвідна, філософська, теологічна. Виокремлено систему принципів, на яких будувалася тогочасна освіта і виховання (антропологічний, онтологічний, єдності загального, особливого й одиничного в пізнанні людини, самопізнання, діалогізму, свободи самовираження, амбівалентності, цілісності й унікальності людини). Акцентовано увагу на тому, що сутність освіти і виховання ґрунтується на соціально-антропологічних засадах, як-от: відповідність виховання природним якостям особистості, цілісність та суперечливість характеру виховного процесу, особистість як суб'єкт і об'єкт виховного впливу. Доведено, що соціальна антропологія постала як науковий напрям, який претендує на формування нової пояснювальної моделі сучасних соціокультурних процесів у кардинально змінених реаліях, пов'язаних зі структурно-соціальними змінами глобального порядку.

Ключові слова: виховання, людина, освіта, особистість, педагогічна антропологія, соціально-антропологічні ідеї.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Становлення соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р. стало одним із способів гуманізації освіти і виховання, укорінення особистісно-орієнтованого навчання, яке спирається на принцип природовідповідності, культуровідповідності, амбівалентності, люди-

ноцентризму, діалогізму, самопізнання, самовиховання та саморозвитку тощо. Отже, пріоритетним завданням освіти і виховання стало формування всебічно розвиненої, ініціативної та самостійної особистості, наділеної навичками гнучкого мислення і здатної працювати й навчатися упродовж всього життя. У цьому контексті важливого значення набуває саме соціально-антропологічний підхід, який ґрунтується на системному використанні отриманих суспільством даних про людину з подальшим їх

урахуванням для організації освітньо-виховного процесу.

Означене спонукає до ґрунтового аналізу й осмислення вітчизняної соціально-антропологічної думки, спрямованої на виявлення провідних аспектів та основних ідей у колі означеної проблеми в науковому осмисленні феноменологів.

Важливим у цьому контексті є акцентування уваги на досвіді діяльності системи освітньо-виховного процесу періоду другої половини XIX ст. — 1917 р., що знаходить своє відображення в трансформаційних зрушеннях системи освіти і виховання, а також підвищений інтерес науковців до окресленої проблеми. Означене, своєю чергою, привело до розвитку педагогічної антропології, що орієнтувалася на всебічне вивчення людини не тільки з точки зору педагогічної практики, а й з урахуванням фактора людської природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різноманітним аспектам проблеми становлення соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р. присвячена значна кількість наукових досліджень, зокрема: термінологічне поле педагогічної антропології (В. Андрущенко [1], А. Возняк [2] та ін.); дослідження становлення й розвитку педагогічної антропології (В. Мозговий [3], І. Матвійчук [4], М. Окса [5] та ін.); концепції філософсько-антропологічної думки (В. Винниченко [6], М. Коцюбинський [7], Г. Сковорода [8], Леся Українка [9], К. Ушинський [10] та ін.).

Окреслення нерозв'язаних проблем, яким присвячено статтю. Необхідність наукового осмислення соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р. пов'язана з певними істотними причинами теоретико-методологічного порядку: необхідністю перегляду всього світоглядного апарату на логіку цивілізаційного розвитку України в кардинально оновлених умовах; науковою та практичною затребуваністю спеціального аналізу соціокультурних процесів з позиції антропології як недостатньо висвітленого в соціологічній науці, надання їй інструментального характеру; пошуком нових форм пізнання цілісної природи людини в соціокультурному просторі за допомогою міждисциплінарних досліджень, інтеграції зусиль наукових спільнот різних напрямів.

Проте, станом на сьогодні відсутні цілісні наукові дослідження, в яких було би пред-

ставлено узагальнені результати теоретико-практичного надбання феноменологів другої половини XIX ст. — 1917 р. в контексті соціально-антропологічних ідей освіти і виховання.

Мета статті полягає у висвітленні соціально-антропологічних ідей освіти і виховання в науковому осмисленні феноменологів другої половини XIX ст. — 1917 р.

Виклад основного матеріалу. Термін «антропологія» (з латинської — «знання про людину», «наука про людину») запропонував наприкінці XVIII ст. І. Кант для позначення особливої автономної галузі знань, нової науки — науки про людину. І. Кант першим наголосив на тому, що людина є найважливішим предметом науки, а кінцевою метою науки є пізнання самої людини як розуміння світу загалом [11].

Становлення та розвиток соціально-антропологічних ідей освіти і виховання в Україні пов'язані з висуненням К. Ушинським [10] ідеї антропологічного універсалізму, що знаходить своє відображення у науковому осмисленні монолітного знання про особистість людини. У своїй праці «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» він акцентував увагу на необхідності всебічного вивчення природи людини, як важливого чинника виховання і розвитку особистості. Реалізація означених ідей пов'язана з намаганнями розбудови системно-синтезованого наукового знання про сутність людини, що ґрунтується на засадах анатомії, фізіології і патології людини, психології, логіки, релігії, цивілізації, філософських систем, мистецтва та власне виховання.

У контексті нашого дослідження доцільно розкрити сутність категорії «педагогічна антропологія».

Так, І. Бех [11] розглядає педагогічну антропологію як наукову дисципліну, що вивчає й обґрунтовує можливості виховання і навчання людини.

Науковець І. Аносов [12] розуміє педагогічну антропологію як інтегративне наукове знання, що систематизує та узагальнює усі здобуті знання про людську істоту в контексті її виховання. На його думку, педагогічна антропологія є уособленням ядра загальної педагогічної думки, яка містить науково-дослідні результати досліджень про виховні впливи на особистість людини.

Значний інтерес для нашого дослідження має позиція І. Аносова [12] щодо спрямованості антропологічного підходу. Вчений акцентує увагу на тому, що названий підхід «дає змогу уявити

динаміку людини в освіті як тілесної, душевної і духовної істоти в різних історичних обставинах, розкриває антропологічні підстави педагогічної думки і практики освіти». Використання антропологічного підходу уможливорює дослідження означеної проблеми з точки зору генезису гуманістичної освіти і гуманної педагогіки.

Слід зазначити, що в дослідженнях, які ґрунтуються на соціально-антропологічних засадах, наголошується на важливості соціокультурної зумовленості освіти і виховання як фактора антропосоціогенезу.

Отже, сутність освіти і виховання має за основою соціально-антропологічні засади, як-от:

- відповідність виховання природним якостям особистості (людина як істота, що здатна формувати у себе моральні якості особистості, схильна до самовиховання протягом усього життя);
- цілісність і суперечливість характеру виховного процесу (виховний процес спрямований на одну окрему особистість і виступає фактором її індивідуального розвитку, але водночас виховання залишається суспільним явищем);
- особистість як суб'єкт і об'єкт виховного впливу (здатність особистості не тільки створювати виховні цілі та умови, а й відтворювати їх) [11].

Аналіз соціально-антропологічних досліджень особистості людини дає підстави вважати її опорними якостями: духовний світ, тобто наявність у неї високодуховних якостей; соціальність, яка виражається у її зв'язку із соціальним середовищем та у наявності системи соціальних якостей; природність, що виражається у синергії з навколишнім світом, тощо.

Мета антропологізму полягає у висвітленні антропологічних аспектів взаємодії у системі «людина — людина» через передачу суспільно-значущого досвіду від одного покоління до іншого, а також визначення основних принципів протікання цього процесу та створення нових алгоритмів організації освітнього простору.

У контексті нашого дослідження слід виокремити деякі найбільш значущі в площині наукового пошуку завдання педагогічної антропології, як-от:

- 1) встановлення обумовлених взаємозв'язків між різноманітними аспектами людинознавства;
- 2) визначення умов соціалізації людини та сутнісних характеристик взаємодії в контексті «людина — людина» в межах різних соціальних та вікових груп;

3) розкриття закономірностей, шляхів, форм та методів організації гуманістично-орієнтованого освітнього процесу;

4) розкриття сутності людини як суб'єкта й об'єкта виховання.

Зауважимо, що антропологічний підхід дає змогу проаналізувати головний імператив епохи: людина, як біосоціальна істота, не може взаємодіяти з природою та суспільством поза певними нормами, цінностями, традиціями, правилами, тобто вона не розвивається поза культурою. Саме культура є системною ознакою щодо антропологічного аналізу.

Антропологічний підхід дає змогу проаналізувати еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, біологічному контексті. Отже, провідним концептом антропологічного підходу є поняття культури.

Наукові результати. Проведений науковий пошук засвідчує, що в період другої половини XIX ст. — 1917 р. сформулювались і розвивались основні концепції соціально-антропологічних ідей освіти і виховання (*табл.*) [11].

Ретроспективний аналіз концептуальних положень соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р. засвідчив, що теоретико-практичні напрацювання в контексті досліджуваної проблеми слугували значним внеском у систему загальної педагогіки і збагатили її новими положеннями, методологічним інструментарієм та технологіями щодо процесу освіти і виховання. У такий спосіб сприйняття особистістю усіх виховних впливів матиме ефективний характер лише за умови фактора природовідповідності.

Наукові розвідки доводять, що модернізація освіти неможлива без визнання правил, які визначають результат педагогічної поведінки: розвиток кожної особистості передбачає повторення процесу її еволюції як виду та процесу створення власної історії особистості, що має вплив на її соціалізацію. Людство, його онтогенез залежить від сукупності механізмів, що впливають на розвиток усього живого (космічні явища, сонячна активність, еволюційні закономірності тощо). Оскільки соціальна і духовна людина залежить від конкретного людського виду (активність, інтелект, духовність, соціальність тощо), для оптимального розвитку особистості педагогіка має дати їй можливість залишатися фізично, соціально й духовно активною.

Концепції соціально-антропологічних ідей освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р.

Прибличники концепції	Назва концепції	Сутнісні характеристики концептуальних положень
П. Блонський, О. Лазурський, К. Ушинський та ін.	Синтетична	<ul style="list-style-type: none"> • побудова теорії виховання на системних уявленнях про особистість людини; • педагогічний процес розглядається в єдності біологічно-природного та соціально-культурного у процесі розвитку особистості
В. Вахтерев, О. Нечаєв та ін.	Природничо-наукова	<ul style="list-style-type: none"> • спрямованість на фізіологічні, психологічні та медичні аспекти педагогічної теорії та практики
В. Винниченко, П. Кропоткін, М. Рубакін та ін.	Соціологічна	<ul style="list-style-type: none"> • акцент на суспільних науках із розглядом розвитку особистості з точки зору її соціалізації
О. Зеленко, О. Фортунатов, С. Шацький та ін.	Досвідна	<ul style="list-style-type: none"> • всебічне вивчення психічних процесів людини
В. Короленко, О. Селиханович та ін.	Філософська	<ul style="list-style-type: none"> • розгляд людини як частини соціального середовища та Космосу
М. Бердяєв, В. Зеньковський, Г. Сковорода та ін.	Теологічна	<ul style="list-style-type: none"> • зв'язок людини із християнсько-релігійною суттю та її виховання на засадах відкриття у собі вищого (божественного) «Я»

Розвиток соціально-антропологічних ідей на досліджуваному етапі був нерозривно пов'язаний із зародженням нової наукової галузі — педології (вчення про дітей), що консолідує дані про особистість дитини, отримані з різних галузей наукового знання, спрямованої на комплексний розгляд її вікового розвитку. Характерною особливістю досліджуваного періоду стало піднесення й укорінення в систему освіти національного компонента (українізація, світськість, доступність, трудовий принцип, вільний розвиток особистості дитини).

Увага зосереджувалася на забезпеченні освітнього процесу на етнокультурних, національних і духовних засадах соціуму.

Окреслюючи предметне поле соціально-антропологічних ідей, слід також виокремити систему принципів, на яких будувалися тогочасна освіта і виховання (рис. 1.).

Зупинимося на характеристиці деяких із них. **Антропологічний** — у контексті якого людина розглядається як вихідна категорія до всіх явищ, що описують і поглиблюють розуміння сутності людини. **Онтологічний** принцип, який вимагає розглядати виховання як вид буття людини, а поняття «виховання» — як онтологічну категорію. **Принцип діалогізму** передбачає ви-

користання комплексу діалогічних методичних засобів та організаційних форм освіти і виховання, що надають особистості можливість вільної діалогічної самореалізації в спілкуванні. **Самовиховання**, що об'єднує в єдине ціле виховання й самовиховання; цілеспрямованість, ціннісна орієнтація виховання та самовиховання. **Принцип амбівалентності** — єдність свідомого і несвідомого і їх компенсаторне балансування.

У такий спосіб система освіти і виховання на засадах соціально-антропологічних ідей повністю змінила методологічну парадигму: в процесі пізнання людини стали використовуватися як наукові (природничі), так і гуманітарні знання про життя людини; досліджувалася не тільки космічна і суспільна природа людини, а і її духовний аспект з провідною роллю самосвідомості; саме в цій методології духовний світ розглядався в процедурі пізнання як чинник, що компенсує і доповнює попередні дослідження; в межах цього підходу людині не нав'язувався світ, який відчужений і важко досягається.

Так, соціальна антропологія спрямована на розкриття свого бачення зв'язку внутрішнього духовного світу людини з його зовнішнім світом об'єктивних соціальних відносин, інституцій, процесів.

Рис. 1. Принципи освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р.

Зазначимо, що соціальна антропологія постає як науковий напрям, що претендує на формування нової пояснювальної моделі сучасних соціокультурних процесів у кардинально змінених реаліях, пов'язаних зі структурно-соціальними змінами глобального порядку. Соціальна антропологія розвивається, як правило, в руслі соціологічного знання, представленого цілим спектром навчальних дисциплін у системі соціальної освіти загалом. Її акцентуація на дослідження людини проявляється в конкретних її характеристиках, що визначаються шляхом генетичної та соціокультурної обумовленості (біологічні особливості, культурне середовище та ін.), а також виявленні резервних можливостей людини, здатних змінити небажану траєкторію індивідуального (групового, національного) розвитку через саморозвиток та самореалізацію.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, організація освіти і виховання на засадах соціально-антропологічних ідей акцентує увагу на значущості людини як суб'єкта гармонійних міжособистісних відносин, що ґрунтуються на моральній основі, і надає можливість визначити головною метою виховання як особистісно-орієнтованого процесу всебічний і гармонійний розвиток цілісної, високогуманної, високоморальної, високоосвіченої,

творчої, духовно-культурної особистості через реалізацію взаємодії, співпраці, співтворчості, рефлексії і саморозвитку в освітньому просторі.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробленні моделі освіти і виховання другої половини XIX ст. — 1917 р. на засадах соціально-антропологічних ідей феноменологів.

Список використаних джерел

1. Shypunov H. V., Andrushchenko T. V. Anthropological dimension of the forms of freedom. *Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches : collective monograph*. Lviv — Toruń : Liha-Pres, 2019. Pp. 147–169.
2. Возняк А. Б. Педагогічна антропологія : навч. посіб. Дрогобич : РВВ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2011. 190 с.
3. Мозговий В. Л. Культурологічний аспект педагогічної антропології. *ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»*. 2019. С. 107–109.
4. Матвійчук І. Методологічні домінанти правової антропології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 170–178.
5. Окса М. М. Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі вивчення загальнопедагогічних дисциплін. *Проблеми сучасної*

- педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Київ : Пед. преса. 2003. № 5. С. 221–228.
6. Вільчинська С. Ідея соціотворення В. Винниченка в колі антропологічних питань. Університетська кафедра. *Культурологія. Аксиологія. Філософія. Етнологія. Дискусії. Рецензії. Анотації : альм. / М-во освіти і науки України ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; Ін-т приклад. та проф. етики ; [редкол.: Ю. Вільчинський (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2016. № 5. С. 63–80.*
  7. Кирилук С. Антропологічні параметри тіні в прозі Михайла Коцюбинського. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2013. Вип. 1 (29). С. 63–68.
  8. Ткаченко В. В. Скворода Г. С. і сучасний філософсько-антропологічний дискурс. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2012. № 4. С. 92–98.
  9. Михайляк У. С. Філософсько-антропологічні ідеї у творчості Лесі Українки : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. 19 с.
  10. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибрані твори : у 2 т. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 192–488.
  11. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ — Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
  12. Аносов І. П. Антропологічний підхід до процесу виховання як фактор гармонійного розвитку особистості. *Теоретичні основи сучасної педагогіки та освіти*. 2013. Вип. 29. С. 119–124.
  5. Oksa, M. M. (2003). Formuvannya tsinnisnykh oriientatsii maibutnoho vchytelia u protsesi vyvchennia zahalnopedahohichnykh dystsyplin [Formation of value orientations of the future teacher in the process of studying general pedagogical disciplines]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Serii: Pedahohika i psykholohiia — Problems of modern pedagogical education. Series: Pedagogy and Psychology*, 5, 221–228. Kyiv : Ped. presa [in Ukrainian].
  6. Vilchynska, S. (2016). Ideia sotsiotvorennia V. Vynnychenka v koli antropohichnykh pytan [The idea of social creation of V. Vynnychenko in the circle of anthropological issues]. Yu. Vilchynskyi (Eds.), *Universytetska kafedra. Kulturolohiia. Aksiolohiia. Filosofii. Etnolohiia. Dyskusii. Retsenzii. Anotatsii — Culturology. Axiology. Philosophy. Ethnology. Discussions. Reviews. Annotations*, 5, 63–80. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
  7. Kyryliuk, S. (2013). Antropohichni parametry tyni v prozi Mykhaila Kotsiubynskoho [Anthropological parameters of the shadow in the prose of Mykhailo Kotsiubynskyi]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii — Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Philology. Social communications*, 1 (29), 63–68 [in Ukrainian].
  8. Tkachenko, V. V. (2012). Skovoroda H. S. i suchasnyi filososko-antropohichniy dyskurs [H. S. Skovoroda and modern philosophical and anthropological discourse]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialny-my systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia — Theory and practice of social systems management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology*, 4, 92–98 [in Ukrainian].
  9. Mykhailiak, U. S. (2010). Filososko-antropohichni ideyi u tvorchosti Lesi Ukrainky [Philosophical and anthropological ideas in the works of Lesia Ukrainka]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv : Lviv. nats. un-t im. I. Franka [in Ukrainian].
  10. Ushynskyi, K. D. (1983). *Liudyna yak predmet vykhovannia. Sproba pedahohichnoi antropohii [Human as a subject of education. An attempt at pedagogical anthropology]*. (Vols. 1). Kyiv : Rad. shkola [in Ukrainian].
  11. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosteii [Personality on the way to spiritual values]*. Kyiv — Chernivtsi : Bukrek [in Ukrainian].
  12. Anosov, I. P. (2013). Antropohichniy pidkhid do protsesu vykhovannia yak faktor harmoniinoho rozvytku osobystosti [Anthropological approach to the process of education as a factor in the harmonious development of personality]. *Teoretychni osnovy suchasnoi pedahohiky ta osvity — Theoretical foundations of modern pedagogy and education*, 29, 119–124 [in Ukrainian].

References

1. Shypunov, H. V., & Andrushchenko, T. V. (2019). Anthropological dimension of the forms of freedom. *Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches*, Lviv — Toruń : Liha-Pres, 147–169.
2. Vozniak, A. B. (2011). *Pedahohichna antropohiia [Pedagogical anthropology]*. Drohobych : RVV Drohob. derzh. ped. un-tu im. Ivana Franka [in Ukrainian].
3. Mozghovyi, V. L. (2019). *Kulturolohichniy aspekt pedahohichnoi antropohii [Culturological aspect of pedagogical anthropology]*. VP “Mykolaiivska filiiia Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv” [in Ukrainian].
4. Matviichuk, I. (2017). Metodohichni dominanty pravovoi antropohii [Methodological dominants of legal anthropology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Serii: Yurydychni nauky — Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”. Series: Legal Sciences*, 861, 170–178 [in Ukrainian].

A. A. Zahorodnia,
I. A. Seredina

SOCIO-ANTHROPOLOGICAL IDEAS OF EDUCATION AND UPBRINGING IN THE SCIENTIFIC UNDERSTANDING OF PHENOMENOLOGISTS

Abstract. The article analyzes the process of formation and implementation of socio-anthropological ideas of education and upbringing of the second half of the XIX century — 1917. The essential characteristics of the concept of “pedagogical anthropology” are revealed. The purpose, the tasks of education and upbringing in the field of pedagogical anthropology are outlined, which are: to establish the conditioned relationships between various aspects of anthropology, determining the conditions of human socialization and the essential characteristics of interaction in the context of “human — human” within different social and age groups, disclosure of regularities, ways, forms and methods of organization of humanistic-oriented educational process, revealing the essence of man as a subject and object of education. The essence of the anthropological approach is revealed, which allows to analyze the evolution of the interaction of man, nature, society in the historical, social, biological context. The essential characteristics of the conceptual provisions of socio-anthropological ideas of education and upbringing of the second half of the XIX century — 1917 are outlined, such as: synthetic, natural science, sociological, experimental, philosophical, theological. The system of principles on which the then education and upbringing was based (anthropological, ontological, unity of general, special and individual in human cognition, self-knowledge, dialogue, freedom of expression, ambivalence, integrity and uniqueness). The emphasis is placed on the fact that the essence of education and upbringing is based on such socio-anthropological principles as: compliance of education with the natural qualities of the individual, integrity and contradictions of the nature of the educational process, personality as a subject and object of educational influence. It is proved that social anthropology has emerged as a scientific field that claims to form a new explanatory model of modern socio-cultural processes in the radically changed realities associated with structural and social changes in the global order.

Keywords: upbringing, person, education, personality, pedagogical anthropology, socio-anthropological ideas.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Загородня Алла Анатоліївна — д. пед. наук, доцентка, провідна наукова співробітниця, відділ історії та філософії освіти НАПН України, м. Київ, Україна, z_alla@i.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-1670>

Середина Інна Анатоліївна — аспірантка, Інститут професійної освіти НАПН України; завідувачка навчальної лабораторії кафедри філософії та педагогіки, Національний транспортний університет, м. Київ, Україна, innaseredina321@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4220-0006>

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Zahorodnia A. A. — D. Sc. in Pedagogy, Associate Professor, Leading Researcher, the Department of History and Philosophy of Education of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine, z_alla@i.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-1670>

Seredina I. A. — PhD student, Institute of Vocational Education and Training of NAPS of Ukraine; Head of the educational laboratory of the Department of Philosophy and Pedagogy, National Transport University, Kyiv, Ukraine, innaseredina321@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4220-0006>

Стаття надійшла до редакції / Received 13.05.2022